

Prethodno priopćenje

UDK 327.2(73)"2006"

Datum primitka članka u uredništvo: 10. veljače 2006.

Datum prihvaćanja članka za tisak: 20. veljače 2006.

Nastavak američke globalne dominacije

LIDIJA ČEHULIĆ*

Sažetak

Od raspada bipolarne faze međunarodnih odnosa SAD predvode novi svjetski poredak. Niti jedna zemlja pojedinačno, skupina zemalja ili međunarodna organizacija nije se uspjela nametnuti kao ravnopravan partner ili suparnik Americi. U svom ovogodišnjem obraćanju naciji (*State of the Union*) predsjednik Bush javno je to potvrdio te najavio još intenzivniji američki angažman u cilju osvajanja slobode i demokracije u međunarodnoj zajednici.

Ključne riječi: SAD, vanjska politika, sloboda, demokracija, gospodarska dominacija, terorizam

Predsjednik Sjedinjenih Američkih Država temeljem svojih ustavnih ovlasti i političke prakse tradicionalno se smatra glavnim kreatorom američke vanjskopolitičke strategije. S obzirom da je svaka razborita vanjska politika najvećim dijelom odraz unutarnjopolitičke situacije u zemlji, može se reći da Predsjednik SAD-a, bez obzira iz koje stranke dolazio, uz jasno definirana zakonska ograničenja (američki sustav *check and balance*) i ostale relevantne donosioce odluka u američkom političkom sustavu, ima dovoljno prostora i mogućnosti da utječe na kreiranje cjelokupne strategije SAD-a.

Američki Ustav definira predsjednikovu obvezu da s vremena na vrijeme podnosi izvješće Kongresu o stanju u naciji. U izvješću bi predsjednik trebao iznijeti viziju, osobnu i njegove administracije, o cjelokupnom razvoju zemlje u narednoj godini; naznačiti glavne planirane vanjskopolitičke aktivnosti,

*

Dr. sc. Lidija Čehulić, docentica na Fakultetu političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu, Lepušićeva 6.

prijedloge zakona i mjera koje se odnose na društveno-politički, gospodarsko-socijalni život američkih građana, sustav nacionalne sigurnosti i sl. Kojem aspektu će pojedini predsjednik dati prednost u svom izvješću ovisi o njegovom osobnom stavu i programu administracije u Bijeloj kući.

Prvi američki predsjednik George Washington iznio je svoju Poslanicu davne 1790. godine u tadašnjem privremenom glavnom gradu SAD-a, New Yorku. Isto je učinio i njegov nasljednik John Adams. Thomas Jefferson umjesto da održi govor, predao je članovima Kongresa pisanu poruku. Takav način obavješćivanja Kongresa zadržao se sve do 1913. godine, kada je Woodrow Wilson oživio praksu održavanja govora o stanju u naciji.

Razvojem medija za masovno izvješćavanje govor američkog predsjednika postao je svojevrsna medijska atrakcija, ne samo za građane SAD-a već i ostatak svijeta. Od 1966. godine postoji i tradicija odgovora američke opozicije na predsjednički govor. Tada su dvojica kongresmena, pripadnika Republikanske stranke, uključujući i budućeg američkog predsjednika Geralda Forda, u ime Republikanaca odgovorili na govor predsjednika Johnsona o stanju nacije.

Izrastanjem SAD-a u vodeću svjetsku silu postepeno se povećavao interes međunarodne zajednice za govor američkog predsjednika. Današnji unilateralni status SAD-a, ili kako ga oslikava Zbigniew Brzezinski, status prve, jedine i posljednje supersile, svakako ne može ostaviti ravnodušne sve relevantne subjekte novog svjetskog poretka na govor o stanju nacije američkog predsjednika.

Govor o stanju nacije kojeg je George Bush mlađi održao 31. siječnja ove godine bila je 217. godišnja poruka nekog od američkih predsjednika, 73. Poslanica naciji u formi osobnog govora predsjednika, a procjenjuje se da ga je pratilo oko četrdesetak milijuna gledatelja širom svijeta.

U trenucima kada, usprkos neprikosnovenoj ukupnoj američkoj globalnoj dominaciji, moralni ugled SAD-a u svijetu pada, kao i popularnost predsjednika Busha u SAD-u, analitičari međunarodnih odnosa, više nego prosječna međunarodna javnost, osluškivali su što će predsjednik Bush reći. Jer, u današnjem globalno povezanom svjetskom poretku u kojem je SAD infiltriran politički, gospodarski, vojno, kulturološki, znanstveno-informatički, svaki radikalniji odmak američke politike od kontinuiranih tokova razvoja neposredno utječe i na prilike u pojedinoj zemlji, regiji ili široj međunarodnoj zajednici.

Bushov State of the Union¹

Tradicionalno, i ovogodišnje obraćanje naciji predsjednika Busha sadržajno se može podijeliti u dvije osnovne cjeline: prvu, posvećenu međunarodnoj situaciji i ulozi SAD-a na međunarodnoj sceni, i drugu, kvantitativno veću i

1

Cjeloviti tekst Busheva govora vidjeti na <http://usinfo.state.gov/xarchives/display.html?>

sadržajnu, posvećenu prioritetima sadašnje američke administracije u razvoju svekolikog društvenog života SAD-a.

Poslanica nije formalno podijeljena u dva dijela niti se eksplicite navode ciljevi i samim tim rangiraju prioriteti Bushove administracije za 2006. godinu i dulje. Sadržajno, to je jedinstvena cjelina u kojoj se iz općih globalnih tema postepeno prelazi na ukazivanje i analizu problema na regionalnoj, lokalnoj i na kraju nacionalnoj američkoj sceni.

Takav formalni okvir Poslanice uvjetovan je dinamikom, brojnošću, raznolikošću, ali i međusobnom isprepletenošću i uvjetovanošću glavnine sadržaja današnjih međunarodnih odnosa. Koliko god američka politika uvjetuje pravce razvoja međunarodne zajednice, toliko i međunarodna zbivanja ostavljaju traga ne samo na vrh američkog političkog odlučivanja, već sve više i na cjelokupnu unutarnju situaciju u SAD-u. Stoga ne čudi struktura ovogodišnje Poslanice koja samo pokazuje da je američki *establishment* na čelu s predsjednikom Bushom svjestan rastuće multilateralnosti i multidimenzionalnosti strukture današnjeg svjetskog poretka kao i izazova njegovoj sigurnosti i stabilnosti na regionalnoj i globalnoj razini.

a) Vanjskopolitička scena

Na vanjskopolitičkom planu ovogodišnja Poslanica svojevrsna je nadogradnja prošlogodišnje, s tim da se Amerika diže na još viši pijedestal. Naime, Bush je SAD-u namijenio ulogu predvodnika u međunarodnoj borbi za slobodu i uspostavu demokracije, kao i u borbi protiv terorizma i diktature. Također, Amerika će se natjecati i nadmašiti druge, u prvom redu spominju se Kina i Indija, i u globalnom gospodarstvu.

Američka vizija vodstva u svijetu nije ništa novo. Bush je to definirao kao svoj primarni vanjskopolitički cilj odmah po ulasku u Bijelu kuću, a nakon tragičnih terorističkih napada na SAD 2001. godine tzv. Bushova velika strategija (*Grand Strategy*) postala je okosnica praktičnog američkog globalnog djelovanja.

Sumirano, potreba najavljenog američkog "hrabrog djelovanje u borbi za širenje slobode i postizanja mira u svijetu" u Poslanici se objašnjava na sljedeći način:

Prvo, okončanje ugnjetavanja u svijetu je povijesni, dugoročni cilj SAD-a; drugo, diktature štite teroriste, potiču ljutnju i radikalizam te traže oružje za masovno uništenje. Nasuprot njima, demokracije zamjenjuju ljutnju nadom, poštuju prava svojih građana i susjeda te se udružuju u borbi protiv terorizma; treće, Amerika napada u borbi protiv terorizma što ne uključuje samo vojno djelovanje.

Za uspješno provođenje tako dinamičnih, ali uopćeno postavljenih vanjskopolitičkih ciljeva SAD se svakako mora dodatno angažirati u zemlji i inozemstvu. Stoga o prelasku na politiku neke vrste postepenog izolacionizma, koju nakon oštrih kritika američke akcije u Iraku i njezinih posljedica zago-

vara dio međunarodne zajednice, pojedini kongresmeni i sve učestalije američka javnost, nema ni govora.

"Prihvaćamo poziv povijesti da izbavimo ugnjetavane i svijet usmjerimo prema miru. Amerika se neće povući od svijeta niti predati zlu", obećao je predsjednik Bush u Poslanici i dodao kako "Amerika odbacuje lažnu utjehu izolacionizma". Time je na svojevrsan način i odgovorio prisutnim zastupnicima u Kongresu koji su protiv nastavka američke akcije u Iraku, te dodao kako će on i njegovi suradnici i dalje tražiti savjete i kritike članova objiju strana u Kongresu, ali da postoji razlika između "odgovorne kritike kojoj je cilj uspjeh i defetizma koji ne priznaje ništa drugo osim neuspjeha".

Kao uspjehe svoje administracije na vanjskopolitičkoj sceni predsjednik Bush izdvojio je sljedeće: prvo, stabilizaciju prilika u Afganistanu i izgradnju institucija nove demokracije; drugo, provođenje strategije pobjede u Iraku koja se ogleda u pomoći SAD-a i njegovih koalicijskih saveznika u uspostavi nove iračke vlade, obnovi zemlje, pomoći iračkoj vladi u borbi protiv korupcije i izgradnji modernog gospodarstva, obuci iračkih sigurnosnih snaga, razotkrivanju potencijalnih terorista, njihovih pomagača i utočišta, marginaliziranju pobunjenika, uklanjanju njihovih uporišta i postepene predaje teritorija iračkim snagama sigurnosti; treće, u dijelovima Bliskog istoka također je došlo do pomaka prema reformama. Naime, u nekim zemljama održani su slobodni izbori (Egipat, Palestina, Saudijska Arabija) koje SAD pozdravljaju. Slobodni izbori bitna su stvar za početak sveukupne stabilizacije regije, ali uspostava demokracije ne završava izborima već zahtijeva vladavinu zakona, zaštitu manjina i snažne, transparentne institucije koje moraju trajati dulje od jednih izbora.

Za razliku od većine prethodnih, u ovogodišnjoj Poslanici ne stigmatiziraju se radikalno zemlje koje se po američkim procjenama ne uklapaju u novi svjetski poredak (nepoćudne zemlje, zemlje otpadnici i sl.). Ipak, pozdravljajući širenje slobode u Afganistanu i Iraku, Bush je napomenuo kako SAD "ne zaboravljaju ljude koji žive u zemljama poput Sirije, Burme, Zimbabvea, Sjeverne Koreje i Irana, jer potreba za pravdom i mirom u svijetu zahtijeva i njihovu slobodu". Prozvan je i režim u Iranu koji "prkosi svijetu svojim nuklearnim ambicijama" te mu stoga zemlje svijeta ne smiju dopustiti nabavu ili proizvodnju nuklearnog oružja. Političko vodstvo Irana opisuje se kao mala klerikalna elita koja ugnjetava vlastiti narod, izolira ga od međunarodne zajednice, a ujedno pomaže teroristima u Palestini i Libanonu. To je ujedno i najteža direktna optužba neke zemlje i njezinog vodstva koja se može naći u ovogodišnjem predsjednikovom obraćanju naciji.

Od vođa pobjedničke stranke u Palestini, Hamasa, traži se da priznaju Izrael, razoružaju svoje pripadnike te odbace terorizam. Operativci Al-Qaide i njihovi pomagači i dalje se vide kao glavni promotori i izvršioци terorističkih napada širom međunarodne zajednice. Iako se terorizam i dalje doživljava kao glavna prijetnja, multidimenzionalnost današnjih izazova miru i stabilnosti koji mogu izazvati krize manjih ili širih razmjera vidljiva je iz širokog spektra izazova tzv. *soft-security*. Zarazne bolesti poput AIDS-a (više od mili-

jun Amerikanaca zaraženo je HIV-om, a više od polovine oboljelih od AIDS-a su Afroamerikanci), malarije, prostitucija, seksualno iskorištavanje maloljetnika, razni oblici organiziranog kriminala, problemi izbjeglica, korupcija, bijeda i siromaštvo, faktori su koji usložnjavaju razvoj demokracije, slobode i mira. Tih izazova danas nije pošteđena niti jedna zemlja novog svjetskog poretka, uključujući i SAD. Stoga će Washington pojačati svoje napore u pokušaju suzbijanja tih negativnih tendencija globalnog društvenog razvoja. Doda li se tome izražena želja SAD-a za promicanjem gospodarskog napretka i blagostanja, koje će naravno predvoditi Amerika, te jačanje napora za otvaranjem svjetskog tržišta za američku robu, dobiva se zaokružena cjelina američkih vanjskopolitičkih prioriteta za ovu godinu, željena struktura međunarodne zajednice, kao i akteri na koje će Washington na vanjskopolitičkom planu trošiti najviše svog vremena i sredstava.

b) Unutarnjopolitička scena

Na unutarnjopolitičkom planu Bush je predložio čitav niz konkretnih programa i mjera kako bi američko gospodarstvo zadržalo postojeću stopu rasta, dominaciju na svjetskoj sceni i pobijedilo potencijalne globalne konkurente.

Ističući dosadašnje gospodarske uspjehe (u posljednje dvije i pol godine u SAD-u je otvoreno 4.6 milijuna novih radnih mjesta, što je više nego u Japanu i EU zajedno; temeljem poreznih olakšica u rukama američkih radnika, ulagača, malih tvrtki u proteklih pet godina ostalo je 880 milijardi dolara koje su većinom iskorištene za nova ulaganja; svako peto radno mjesto u Americi vezano je uz globalnu ekonomiju, racionalizirana je državna administracija), od kreatora američke unutarnje politike traži se postavljanje zakonskih temelja i takvih modusa ponašanja koji će stvoriti pogodne uvjete za daljnji brži procvat američkog gospodarstva. Reformi nije pošteđen niti jedan segment američkog društva. Traže se trajne porezne olakšice, jačanje fiskalne discipline na svim razinama američkog društva pri usvajanju saveznog budžeta, ali i budžeta Predsjednika, srezani su brojni programi koji nisu od primarnog državnog interesa, traži se prilagodba zakonskog okvira useljeničkog sustava kojim se neće podržavati i štiti samo vrijednosti američkog društva, već će služiti i interesima američkog gospodarstva.

Nastavlja se napori za smanjenjem stupnja ovisnosti SAD-a o energetskim izvorima iz inozemstva, prvenstveno nafti sa šireg područja Bliskog istoka. Predviđeno je da se razvojem američke visokosofisticirane tehnologije za razvoj čišćih, jeftinijih i pouzdanijih alternativnih izvora energije, do 2025. godine zamijeni više od 75 posto uvoza nafte s Bliskog istoka. Alternativni izvori energije (elektrane na ugljen koje ne ispuštaju štetne plinove, sunčeva energija, energija vjetra, sigurna atomska energija, automobili koje pokreće vodik i sl.) prvo će biti upotrebljavani u kućanstvima, malim tvrtkama te uslugama prijevoza.

Osim istraživanja alternativnih izvora energije Predsjednik je predložio da se u narednih deset godina udvostruči financiranje za istraživanja u području nanotehnologije te brzih i snažnih računala. Očito je da u doba informatičke revolucije SAD ne žele zaostajati na planu inovacija za Indijom, Singapurom i zemljama tzv. skupine azijskih tigrova.

Već duže vrijeme američki analitičari govore kako je, uz nedostatak novih tržišta za američke proizvode i relativno visoke cijene koju Amerika mora plaćati za potrebitu energiju, glavni problem američkog gospodarstva neadekvatan obrazovni sustav koji ne prati potrebe suvremenog doba.² Traži se veći stupanj obrazovanja na području prirodnih znanosti, posebice matematike. Bushova je administracija već ranije poduprla obrazovni program simboličkog naziva *Nijedno dijete ne smije zaostati*. Najnovija inicijativa je da se dodatno obrazuje 70 tisuća srednjoškolskih profesora koji će organizirati i voditi napredne tečajeve iz matematike i prirodnih znanosti te da se u postojeći školski sustav uključi 30 tisuća stručnjaka za matematiku i prirodne znanosti kako bi pomogli učenicima i studentima.

Osim gospodarstva, koje je očito glavni fokus Bushove administracije u ovoj godini, druga velika skupina problema na unutaršnjem planu vezana je uz pitanja zdravstvene zaštite, socijalnog položaja ugroženih skupina američkog društva te očuvanje američkih vrednota i pravila ponašanja.

U svakom dosadašnjem Bushovom obraćanju naciji pitanja vezana uz te probleme američkog društva ostavljena su za kraj. Moglo bi se reći da je iz same prirode i tradicionalnog programa Republikanske stranke nekako logično da ta tzv. socijalna pitanja budu niže rangirana na listi prioriteta. Ali ne tako davna povijest američkih predsjedničkih izbora pokazala je kako je tanka crta razdjelnica između Demokrata i Republikanaca u percepciji američke javnosti kada ta pitanja dođu na dnevni red. Naime, upravo je otac sadašnjeg predsjednika, Bush stariji, 1992. godine izgubio izbore u korist demokratskog kandidata Clintona jer je previše bio zaokupljen vanjskopolitičkim aktivnostima jedine preostale super sile, a manju pozornost poklanjao ekonomskoj i socijalnoj stagnaciji u zemlji. Godina 2006. nije godina predsjedničkih izbora, ali je godina u kojoj se biraju zastupnici za Kongres u kojem trenutno republikanski zastupnici imaju natpolovičnu većinu.

Pa ipak, predsjednik Bush je odlučno govorio i o tim pitanjima svjestan da će reforme zdravstvenog i socijalnog sustava, smanjenje beneficija pojedinim skupinama društva izazvati ne samo oštre rasprave, već i negodovanja dijela američke javnosti. Čak kada se i najavljuju poboljšanja u toj sferi, kao što je primjerice slučaj i u ovoj Poslanici, javnosti je jasno da je do praktične realizacije predloženog dug put. Naime, niti reforma zdravstva niti socijalno osiguranje i povezano s tim određen stupanj povlastica, nisu od jučer na dnevnom redu američkih čelnika.

2

Fareed Zakaria, We All Have a Lot to Learn, *Newsweek*, January 6, 2006., str. 9.

Na kraju svog izlaganja Predsjednik je osudio zloupotrebu medicinskih istraživanja (kloniranje ljudskih bića, stvaranje embrija radi eksperimentiranja, stvaranje hibrida između životinja i ljudi), zatražio viši stupanj etičkih standarda pri ponašanju svih američkih državnih dužnosnika, očuvanje tradicionalnih obiteljskih vrijednosti i pravila ponašanja, bolju zaštitu institucije braka. Pohvalivši postignute rezultate vladine politike obrazovanja o drogama, potpore u apstinenciji i sl. (stopa nasilnih zločina u SAD-u pala je na najnižu razinu od 70.-tih godina prošlog stoljeća, broj pobačaja je manji nego ikada u posljednja tri desetljeća, zloupotreba droge među mladima smanjena je za 19 posto do 2001. godine), naglasio je kako Amerika postaje zemlja s više nade.

Kao i svaka Poslanica i ova završava izuzetno optimistično. No, za vođenje i oblikovanje svijeta sukladno najavljenom od američkog predsjednika Georgea Busha mlađeg 31. siječnja ove godine, trebat će mnogo mudrosti, razboritosti i hrabrosti, ne samo njega već i čitave američke administracije. Realnosti u pojedinim dijelovima međunarodne zajednice nisu u svim sferama kompatibilne sa proklamiranim američkim ciljevima niti se interesi svih aktera novog svjetskog poretka podudaraju sa američkim željama i stvarnim mogućnostima američkog djelovanja.

Iako nije formalno postavljena kao nova Bushova strategija, iz predsjednikovog govora o stanju u naciji mogu se postaviti osnovni parametri djelovanja njegove administracije u sljedećem razdoblju.

1. Odlučno liderstvo SAD-a u međunarodnoj zajednici

Nikada dosad u posthladnoratovskom razdoblju SAD nisu tako jasno, beskrupulozno i odlučno najavile svoju izrazito ofenzivnu politiku u međunarodnom okruženju. SAD se za takav pravac svoje akcije na međunarodnoj sceni više nikome ne pravdaju, ne pozivaju na tradicionalne saveznike ili traže pomoć prijatelja. Jednostavno, Bushova administracija odlučila je preuzeti vodstvo i to se više ne ustručava otvoreno reći svijetu. Ono što su američki građani htjeli čuti od svog prvog posthladnoratovskog predsjednika Busha starijeg nakon raspada bipolarizma, kada su SAD ostale bez svog suparnika na ideološkom, gospodarskom i vojnom planu, čuli su od njegova sina. Naravno da je Bush mlađi svjestan kako danas i SAD ima svojih 'ahilovih peta', ali one su potisnute u usporedbi sa stvarnim mogućnostima političkog, diplomatskog, gospodarskog i vojnog djelovanja SAD-a u svijetu.

2. Uvođenje slobode i demokracije u svijetu

Terorizam i dalje ostaje glavna prijetnja svjetskom miru, kao i sigurnosti američkog teritorija i stanovništva. No terorizam je faktor, ne subjekt međunarodnih odnosa, uzrokovan isprepletenim i kompleksnim čimbenicima na lokalnoj, nacionalnoj ili regionalnoj razini. Ako je američka želja za uvođenje slobode i demokracije pokušaj suzbijanja uzročnika terorističkog ponašanja, onda je to hvalevrijedan pokušaj.

Bushova administracija Afganistan i Irak vidi kao zemlje-primjere koji dokazuju mogućnost uspostave slobode u dijelu svijeta koji za slobodom očajnički žudi. Pobjeda demokracije u te dvije napaćene zemlje svakako bi bila kruna američke politike osvajanja slobode. Kontrolu međunarodnih snaga u Afganistanu preuzeo je NATO, ali Bushova administracija još uvijek zdušno pomaže Afganistan. Washington sve češće naglašava kako transformacija Afganistana iz tiranije u demokraciju nije završena svrgavanjem talibana s vlasti 2001. godine. SAD poduzimaju brojne mjere vezane uz uspostavu normalnog života u toj zemlji. Na Londonskoj konferenciji o Afganistanu 31. siječnja ove godine državna tajnica Rice objavila je kako će SAD izdvojiti još 1.1 milijardu dolara za pomoć u obnovi Afganistana, čime se ukupna američka pomoć toj zemlji od 2001. popela na 10.3 milijarde dolara. SAD su lansirale i program pomoći *Compact* namijenjen za ekonomsko-socijalni razvoj Afganistana, sprečavanje proizvodnje i distribucije narkotika te uspostavu funkcionalne državne uprave. Programom *Businesses Building Bridges*, u startu vrijednom 500 tisuća dolara, američki poduzetnici pomažu razvoj privatnog ekonomskog sektora, prvenstveno male privrede u Afganistanu. Jačanjem američko-afganistanskih gospodarskih veza žele se privući i drugi inozemni ulagači u Afganistan.

Uz međunarodnu pomoć, u kojoj prednjače SAD, od 2001. godine do danas postignut je vidljiv napredak razvoja društveno-političkog te gospodarsko-socijalnog života u Afganistanu. Razvojem ekonomije obuzdava se inflacija. Uvedena je nacionalna valuta, razvija se bankarski, carinski, porezni sustav. Građevinarstvo, telekomunikacije i usluge hotelskog smještaja najviše su doprinijele da rast GDP-a u 2005. godini bude čak 14 posto.

Uz sav postignuti napredak u Afganistanu, politički i gospodarski temelji za demokratski razvoj vrlo su fragilni, normalizacija života i napredak odnose se prvenstveno na velike gradove, vrijednost ilegalne trgovine narkoticima još uvijek daleko nadmašuje vrijednost ukupne legalne ekonomije.

Uspostava funkcionalnog demokratskog sustava u Iraku još je kompleksniji proces. Broj poginulih američkih vojnika prešao je brojku 2200, a ranjenih je bar dvostruko toliko. Usprkos tome, predsjednik Bush poručio je da će odluku o povlačenju američkih vojnika iz Iraka donijeti američki vojni zapovjednici, a ne političari. Za obnovu Iraka i uspostavu funkcionalne države trebat će mnogo više vremena, sredstava i ljudi nego u Afganistanu.

Palestinske izbore Amerika je nazvala povijesnim i značajnim, no glasnogovornik State Departmenta, Sean McCormack rekao je da će američka politika prema palestinskoj vlasti biti vođena trima dokumentima:

a) *Sporazumom o karti Bliskog istoka* koji pretpostavlja dvije neovisne države, Izrael i Palestinu, koje žive jedna pored druge u miru i sigurnosti. Sporazum uključuje i poziv palestinskoj vlasti da spriječi terorizam i ukine terorističke mreže na svom teritoriju.

b) *Izjavom Četvorke* (UN, SAD, EU, Rusija) iz prosinca 2005. u kojoj se pozivaju svi palestinski političari da se odreknu nasilja, razoružaju i priznaju Izraelu pravo na postojanje.

c) Izjavom državne tajnice Rice od 11. siječnja 2006. u kojoj se kaže da palestinski partner mora bar prihvatiti pravo Izraela na postojanje³.

Bez obzira kako i s kim pobjednički Hamas sastavio vladu, očito je da će SAD zadržati čvrsti kurs prema Palestincima sve dok ne ispune opetovano definirane zahtjeve.⁴

Fragilno područje šireg Bliskog Istoka potresa i kriza oko Irana. Nakon izjava iranskog predsjednika kako Izrael treba izbrisati sa zemljopisne karte te da je holokaust izmišljotina, Iran je najavio da raskida dvogodišnji moratorij na nuklearne aktivnosti te nastavlja s istraživanjima na obogaćivanju urana. SAD ne vjeruju Iranu da će nuklearnu energiju koristiti isključivo za civilne svrhe. Traži se osuda Vijeća sigurnosti, a spominje se i mogućnost uvođenja sankcija Iranu, scenarij dobro poznat u toj regiji.

Busheva administracija odlučila je svoj hladnoratovski scenarij za Bliski Istok pod motom 'kupiti sigurnost, žrtvujući slobodu' koji se nije pokazao najadekvatnijim niti za osiguranje sigurnosti niti slobode u toj regiji, zamijeniti tzv. oslobodilačkom platformom koja se temelji na uvođenju demokracije i slobode.

Dobro je što sam predsjednik Bush uviđa kako demokracije na Bliskom istoku, ali i drugim kriznim regijama svijeta (Azija, Latinska Amerika) poradi specifičnosti društveno-povijesnog razvoja i socijalno-kulturnog nasljeđa, ne mogu i neće biti identične demokracijama razvijenog zapadnog svijeta.

Osim spomenutih problema sa uvođenjem slobode i demokracije u svijetu administracija Georga Busha probleme može očekivati i kod kuće. Bijela kuća se slaže, a direktor američkih obavještajnih službi ambasador John Negroponte često izlazi u javnost s tvrdnjom kako je terorizam najistaknutija opasnost za američke građane, zemlju i američke interese u inozemstvu. Čelnici obavještajnih službi u SAD-u sve teže uvjeravaju američku javnost i naročito opoziciju da su sve mjere koje se u zemlji poduzimaju u cilju razotkrivanja i sprečavanja terorističkih aktivnosti u skladu s postojećim zakonima.⁵

3. Globalno gospodarsko američko vodstvo

Želja američkog predsjednika Busha mlađeg da SAD svojom jakom ekonomijom ostvari i neprikosnovenost u međunarodnom gospodarskom sustavu svojevrсна je nastavak Clintonove geoeconomije, politike koja je također polazila od pretpostavke kako samo ekonomski jaka, snažna i stabilna Amerika

3

Tjedni pregled ambasade SAD, br.3(520), Zagreb, 31. siječnja 2006., str. 1.

4

Newsweek, February 6, 2006., str 20-23.

5

Mark Hasenball: Full Speed Ahead, *Newsweek*, January 9, 2006., str. 10-16.

može predvoditi svjetsko gospodarstvo i osvajati nova tržišta za američke proizvode.

Međutim, promijenila se geopolitička i geostrategijska slika svijeta. Clinton je prvenstveno mislio na osvajanje još neosvojenih tržišta postsocijalističkih zemalja Europe i Azije. Takvih tržišta danas je relativno malo. Osim toga, Clintonova Amerika tada nije imala primjerenog suparnika na globalnom gospodarskom planu. Amerika Busha mlađeg s razlogom je detektirala NR Kinu kao ozbiljnog gospodarskog izazivača. U cjelovitosti NR Kina danas još uvijek mnogo zaostaje za SAD-om, ali po nekim parametrima, poglavito u bilateralnim gospodarskim odnosima, daleko je nadmašila SAD. Nagli, ali kontinuirani uspon NR Kine kao svjetske trgovinske sile ima značajan utjecaj na svjetsku ekonomiju te pridonosi širenju međunarodne trgovine i ulaganja.⁶

Godine 1981. američka trgovina s NR Kinom iznosila je 5.7 milijardi dolara. Američki izvoz u NR Kinu bio je oko 3.6 milijardi dolara, od čega je polovica tog iznosa otpadala na poljoprivredne proizvode. Kineski izvoz u SAD iznosio je 2.1 milijardu dolara, polovicu su činili jednostavni industrijski proizvodi. NR Kina bila je tada petnaesto američko izvozno tržište, ali tek na 26. mjestu među snabdjevačima američkog tržišta uvoznim proizvodima (iza Malezije, Indonezije, Južne Afrike). U robnoj trgovini s NR Kinom SAD su tada bilježile višak od 2.1 milijarde dolara. Za dva i pol desetljeća odnosi su se drastično promijenili. Godine 2005. vrijednost ukupne američko-kineske trgovine je oko 286 milijardi dolara. SAD su u NR Kinu izvezle raznovrsne robe⁷ u ukupnoj vrijednosti oko 42 milijarde dolara. Istovremeno kineski izvoz u SAD iznosio je oko 245 milijardi dolara, što znači da je američki trgovinski deficit s NR Kinom lani je premašio 200 milijardi dolara. To je najveći trgovinski bilateralni debalans u povijesti modernog svijeta. Prema riječima zamjenika trgovinskog predstavnika SAD-a ambasadora Karana Bhatia "tako velik debalans ne može se održati ni ekonomski niti politički". Na konferenciji *Predviđanja za 2006.* koja je u organizaciji Američko-kineskog poslovnog vijeća održana u Washingtonu 25. siječnja ove godine ambasador Bhatia javno je postavio pitanje: "Da je situacija obrnuta – bi li NR Kina tolerirala tako velik trgovinski debalans sa SAD-om?"⁸

Gledano pojedinačno po zemljama, NR Kina danas je na četvrtom mjestu američkih izvoznih tržišta (iza Kanade, Meksika i Japana), a postala je i drugi uvoznik u SAD (iza Kanade).

6

O američki-kineskim gospodarskim odnosima detaljnije vidjeti u: Zhang Linchu: The review and prospect of the Sino-EU-US relations, *International Strategic Studies*, No. 2., 2005., CIIS, str. 9-14.; Special Issues of ISS, CISS, 2004.

7

Poljoprivredni proizvodi, 1981. dominantan američki izvozni proizvod, činili su svega osminu ukupnog američkog izvoza. Ostalo su bili strojevi, avioni, optička, fotografska i medicinska oprema.

8

Tjedni pregled američke ambasade, Zagreb, 7. veljače 2006., br. 4 (521), str. 6.

SAD predbacuju NR Kini da se kao članica Svjetske trgovačke organizacije i zemlja s najvećom ekonomijom ne ponaša u međunarodnim ekonomskim odnosima kao zreo partner, velikodušno subvencionira svoje favorizirane industrije, uvodi barijere na uvoz američkih proizvoda i provodi tečajnu politiku zbog koje je cijena američkih proizvoda u NR Kini jako visoka. Istovremeno na umjetan način održava nisku cijenu svojih proizvoda koje izvozi u SAD. Iako se radi o klasičnim protekcionističkim mjerama koje danas više ili manje uspješno primjenjuje većina vlada modernih suverenih država, sasvim drugačiju težinu te razmirice dobivaju kada se radi o dvije zemlje koje, ipak, zauzimaju istaknutije mjesto u svjetskoj ekonomiji od ostatka svijeta.

Reakcija u znanstvenoj, stručnoj ili pak običnoj javnosti na Bushovu ovogodišnju Poslanicu gotovo da i nije bilo. I sam odgovor članova opozicijske stranke Demokrata u SAD bio je vrlo blag. Vrijeme će pokazati da li je šutnja javnosti znak odobravanja, prikrivenog negodovanja ili smišljanja odgovora na još jednu američku bačenu rukavicu međunarodnoj zajednici.

Summary

Continuation of the American Global Domination

From the end of the bipolar period of the international relations, the USA are leader of the new world order. No state, group of states or international organization achieved to impose itself as an equal partner or opponent to the USA. In this year's State of the Union, president Bush confirmed and announced in public even more intensive American engagement in order to enforce freedom and democracy in the international community.

Key words: USA, foreign policy, freedom, democracy, economy domination, terrorism